

Mály Mihály
mérnökkari tábornok.

DÁVID ANTAL

Mály Mihály mérnökkari tábornok. ¹⁾

(1799—1858)

Mály Mihály a Lipótrend és a badeni Zähring-Oroszlánrend lovagja, az érdemkereszt tulajdonosa, mérnökkari tábornok, Lombardia hadmérnöki felügyelője stb., született Szamosújvártt 1799. szept. 20-án örmény szülőktől. Atyja Mály János városi tanácsos, anyja Duha Mária volt. Isten, Mály Jánost nyolcz gyermekkel áldotta meg, kik közül kettő papi pályára lépett; János nevű fia Hám püspök idejében Szatmártt kanonok volt, egy másik fiából főesperes lett; ez Szamosújvártt, az örmény templomban mondotta el az elsőmisét és ugyanakkor bátyja, János tartotta az egyházi beszédet.

Mihály (Minász) kiképeztetését a mérnök-akadémiában nyerte; 1821. aug. 25-én, mint hadnagy beosztatott a hadtestbe. 1822. májusban az ifjú hadnagyot Rastattba rendelte tábornoka: a mérnök-igazgató és meghagyta, hogy necsak vizsgálja meg e pontot, hanem e hely erődítési ter-

¹⁾ Ezen életrajz legtöbb adatát a »Militär-Zeitung« (Wien, 1858. XI. Jahrgang) 78. számából vettük át. Az itt említett lapot, a képet és a többi szükséges adatokat Mály István úrtól, a temesvári törvényszék derék elnökétől kaptuk; a tanusított szivességért Szerk. köszönetet mond a

vezetét is készítse el. Itt 1823. áprilben főhadnagygyá előmozdított; 1824. márcziusban Mály Majna-Frankfurtba ment a katonai bizottsághoz, hol főnöke: br. Langenau vezérőrnagy, a várnoki szakba (Geniefach) vágó munkák kidolgozására használta; azután Mainz szövetséges vár erődítési új munkálataihoz hívták, hol kezdetben terepfelvételkel és lejt mérlegezéssel, később több erődítési tervet kidolgozásával bízott meg; munkájával vezérőrnagy: mérnök-igazgatójának írásos megelégedését nyerte ki; 1829-ben kapitány lett. 1831. márcziusban Olaszországba ment a hadsereghez, hol ő Pesciera-, Verona-, Vallegio-, Milanoban és Velenczében, többnyire önállóan, erődítési tervek készítésével és e tervzetek végrehajtásával (építtetés) foglalkozott.

El lett határozva, hogy Veronát állandó erődítésekkel látják el és Tirolban, Brixen közelében terjedelmes erődítéseket építenek: a fölötté fáradságos és nehéz feladat Málnak jutott osztályrészül. Ezen építkezések fővezetője: Scholl vezérőrnagy Mályt bizta meg Verona, a Mincio vonal nagy része, továbbá a Brixen közelében levő Clausen, Aicha és Stiflerwald mellett elterülő utelzárás, ugyanott a pótsereghely, Rodeneck kastély és Niklasmauer részletes terveinek elkészítésével; mindezekhez több mint 200 tervre volt szükség, miket Mály sajátkezűleg szerkesztett és rajzolt. — 1836-ban a buzgó és tudós Mály Verona erődítési építményeihez küldetett, hol dolgain kívül tervrajzok készítésével is foglalkozott. Veronánál végzett sikeres munkáiáért legfelsőbb elismerésben részesült. De már St. Mathia erőde felépíttetését be nem fejezhette, mert 1842. auguszt havában Rastattba helyeztetett át: ezen szövetséges vár építésénél nyert alkalmazást. Rastattban Mály kapitány az építészeti igazgatót: Eberle alezredest helyettesítette; itt az ezen főtitst által általános körvonalalaiban megállapított s a német szövetség katonai bizottsága által helyben hagyott tervzetet a legkisebb részletekig kidolgozta, az építésnél czélszerű egyszerűsítéseket eszközölt és felügyeletet gyakorolt a műszaki részre. — 1843. novemb. havában a szövetség meghagyására Párisba ment, hogy az ottani erődítési munkálatokról, a már foganatosított mester-

séges módokról és a végrehajtott építési részletekről jelentést tegyen. Itt kapta meg őrnagyi kineveztetését. A rastatti várépítésnél tanusított tevékeny közremunkálásáért a badeni nagyherceg a Zähring-Oroszlánrend lovagjává nevezte ki 1843. nov. havában.

1848. nov. havában várépítészeti igazgató (Frankfurtban), 1849. januárban alezredes lett. 1849-ben a várépítészeti igazgatóság feloszlata után Bregenzbe ment a figyelő hadtesthez, hogy e város erősítési tervezetét és költségvetését készítse el. Mály csinálta Komárom, ezen fontos fegyverhely teljes kiegészítési tervezetét is, mit 1850-ben végre is hajtottak.

Az uralkodó kegye Mály munkásságát 1850. ápril 27-én a Lipótrend lovagkeresztjével és a katonai érdemkereszttel jutalmazta meg. Ugyanezen év szeptember havában újra előhaladt: ezredes lett. 1851. febr. 7-én adományoztatott Málnak díjmentesen a szabályszerű lovagrend.

A Przemysl- és Zalescyk-nál teljesített erősítések is Mály érdemeit gyarapítják, ki általában azon hivatottak egyik leghivatottabbja volt, kik értenek ahhoz, hogy mikép kell a fegyverdicőséget fényesen helyettesíteni.¹⁾

Később a lombard-velencei királyság, Karinthia, Kariniolia és a partvidék várnokfelügyelője (Genie-Inspector) volt, azután hadmérnök-dandárnok Veronában, a hol 1857-ben mérnökkari tábornok lett.

Hírneves Málynk Frankfurtban nősült meg; három fia és két leánya volt; fiai katonai pályára léptek; ezek egyike, lovag Mály Ágoston, cs. és kir. százados, ki jelenleg a bécsújhelyi katonai akadémián tanári állást foglal el, jónevű festő. Mondják, hogy a magentai és solferinói csa-

¹⁾ Érdekesnek tartjuk a katonai szaklap ezen nyilatkozatát szó szerint itt eredetiben is közölni: »Die . . . aufgeführten Befestigungen waren auch Maly's Verdienst, wie er überhaupt unter den Berufenen einer der Berufensten gewesen, welche den Ruhm seiner Waffe glänzend zu vertreten verstanden hatten. (»Militär-Zeitung« Wien, 1858. Nro 78 S. 496).

tákról készített festményei Ő Felségének termeit diszítik. A kisebb, lovag Mály Károly cs. és kir. nyugalmazott őrnagy, szintén Bécsújhelyt lakik.¹⁾ A tábornok arcsképe, mely után készítettük az itt közölt kép clichéjét, Frankfurtban készült 1849-ben; Mály ekkor alezredes volt.

Halála 1858 auguszt 9-én következett be váratlanul Vicenza tartomány, Recoaro fürdőjében oly korban, melynek — emberi számítás szerint — még évtizedekre terjedő termékeny munkásságot lehetett jósolni. Három hadnagy fia állotta körül ravatalát annak a derék apának, kinek maradandó érdemeit méltányolja nemcsak a sereg-

¹⁾ Derék fiai annyira szeretik az ősi fészket, hogy attól megválni nem akarnak. Így történt, hogy Ágoston 1879-ben és Károly 1883-ban illetőségi bizonyítványért folyamodott — magyarul városunk tanácsához. A tanács az elsőnek folyamodványára (a bevezetést mellőzzük) a következő határozatot hozta: »... Mály Mihály cs. és kir. mérnökkari tábornok, e város polgára és tanácsosa-, néhai Mály Jánosnak törvényes fia, mint szamosújvári illetőségű lépett hadi szolgálatba s miután e városból eltávozása után — tanácsunk tudta szerint — más községbe nem telepedett át, e város községi kötelékébe tartozónak volt tekintendő és valóssággal ilyennek tekintetett is; minél fogva fiát is a tényleges szolgálatban álló cs. és kir. százados, lovag Mály Ágostont az 1876. évi V. t. cz. 2. §-ának első bekezdése értelmében határozottan Szamosújvár városi illetőségűnek elismerjük. Placsintár, Gopcsa.«

Itt közöljük a bizonyítvány szövegét is:

»Bizonyítvány. Mi Szamosújvár szab. kir. város tanácsa, lovag Mály Ágoston cs. és kir. százados urnak s a bécsújhelyi katonai akadémia tanárának fennebbi szám alá benyújtott kérése folytán hivatalosan bizonyítjuk azt, hogy nevezett kérelmes úr, mint 1858-ban elhalálozott szamosújvári illetőségű Mály Mihály cs. és kir. mérnökkari tábornoknak törvényes fia, miután más község illetőségét nem szerezte meg, az 1876. évi V. t. czikk 2. §-ának jogcímén, minden kétséget kizárólag, városunkbeli illetőségű, mint szintén neje és törvényes gyermekei is, kikre nézve az illetőségi jogcím ugyan e törvényczikk fentebb említett, valamint 3. §-ában foglaltatik.

Miről e bizonyítványunkat a város hivatalos pecsétjével megerősítve kiadtuk. Szamosújvár sz. kir. város tanácsa, 1884. ján. 25. Placsintár, Osztian főjegyző.«

Károlynak az illetőségről szóló »Hatósági bizonyítvány« 1883. jún. 15 én küldetett el. Szerk.

osztály, melyhez tartozott, hanem az — egész hadsereg.

Nagy igazat mond a királyi Felség, midőn 1835-ben kiadott parancsában, mely az erdélyi nagyfejedelemségben a szabad »verbunk«¹⁾ felállításáról szól, ezeket mondja: »Egy Rend sem tud annyi példákat előmutatni, mind a Katonai, a hol a közlegény is csupán Vitézsége és hiv szolgálattya által a Dicsőségnek oly magas léptsőjére emelkedhetik, hogy azután élte koros idejét, tehetős jó állapotban és méltóságban töltheti el.«²⁾ A szamosújvári tanácsnok fia is erre az »irigyelhető« pályára lépett és kiváló észtehetségével nemcsak a derék Mály családnak,³⁾ mely méltán nagyra lehet vele, hanem a hazai örömnységnek is — dicsőséget szerzett!

Szongott Kristóf.

Nagy Theodosius császár emlékezete az örömeny egyházban. *)

III.

ASárágán, melyet egész terjedelmében belefoglaltunk előbbeni közleményünk keretébe, több általános vonatkozást tartalmaz Nagy Theodosius életének kidomborító eseményeire s a hagyomány által nevéhez fűzött némely mozzanatokra. Így az a vers-szak is, mely e szavakkal kezdődik: »Ki szent imáiddal futásnak indítottad az ellenséget.« A költő itt azokra az imákra czéloz, melyeket szent Ambrus és más írók szerint Konstantinápoly köze-

¹⁾ A toborzás, hadfogadás helyett általánosan használt szó. V. ö. a német Werbung-gai.

²⁾ Ebben az idézetben megtartottuk az akkor divott helyesírást.

³⁾ Ezen ünnepelt család napjainkban is nem egy jelentékeny tagot képes felmutatni; ilyen a kitünő jogász: Mály István, a temesvári törvényszék nagyrabecsült elnöke; dr. Mály István az ékes szavú és szép tollú, tudós orvos (Kolozsvár).

*) E. Chastel, Histoire de la destruction du paganisme dans l'Empire d'Orient. Paris, 1850. — Nève, L'Arménie chrétienne, Louvain, 1886.

lében, János evangélista templomában mondott el Theodosius döntő pillanataiban a csatának, melyet a bitorló Eugeniussal vivott meg.

A Theodosiusnak szentelt megemlékezés a közöltük Sárágán-ban nem lépi túl azokat a határokat, melyeket a történeti igazság jelöl ki uralkodói és keresztényi érdemei számára. Van azonban benne két kifejezés — »megalapította a szent Egyházat,« »alapítója vagy a szent hitnek«, — melyek értelme magyarázatot igényel. Ávedikián atya, az örmény egyházi énekek nagytudományú magyarázója a következő érdekes sorokban adja meg e magyarázatot a »hymnusok fejezeté«-nek 117—119 lapjain:

»E szavak egyáltalán nem jelentik azt, hogy egy világi fejedelem alapítja meg az egyházat és a hitet akár közvetlenül, akár közvetve. Világos, hogy a kérdéses helyen az Egyház és a hit megalapítása első sorban Krisztushoz, mint fejhez van visszavezetve, s másod sorban az apostolokhoz és a prófétákhoz, a kik mindenek fölött valának hivatva a hit terjesztésére s az egyház kormányzatára. A Sárágán negyedik szakából csakugyan ki is tűnik, hogy az első helyre az apostolok és a próféták tétettek s a második helyen van szó a szent királyokról, a kik által Isten megerősítette Egyházát.

Ime ezek szerint a »megalapította« és »alapítója« kifejezéseknek a magyarázata: A jámbor uralkodók minden eszközzel, a mi a világi hatalomnak rendelkezésére áll, megerősíteni és megszilárdítani igyekeztek az Egyházat és a hitet. A Sárágán »megalapítás«-nak nevezi ezt a megerősítést, nem mintha arról lenne szó, hogy az Egyháznak első alapjai vettessenek meg, hanem a már megalapított Egyház fentartására és védelmezésére való tekintettel. Különösen a legrégebbi szent királyokról el is mondható ily értelemben, hogy közvetett módon megalapították az Egyházat a hitben; mert valóban azáltal, hogy leverték zsarnokságát a pogányoknak, kik a kereszténység gyökereit kirtani törekedtek, s hogy megdöntötték tévedését a szakadároknak, kik a hit alapigazságait fel akarták forgatni, közreműködtek az Egyház megalapításában közvetve, vagy a mint mondani szokás, nemlegesen, vagyis megsemmisítése által az Egyház rombolására készen álló ellenségeknek. Ezen-

felül közvetve hozzájárultak az egyház megalapításához a szent patriarkhák segítségével is, zsinatra gyűjtven össze őket és segítségükre levén az Egyháznak mindennemű szükségében. Ez az oka annak, hogy a görögök egyházi irataikban Nagy Konstantin császárt »apostol«-nak nevezik. Az »alapítás« alatt nem a saját erejük által s az egyházi tanok hirdetésének eszközével való megalapítást kell itt értenünk, hanem a megalkotott műnek üdvös félelem, imádságok s királyi buzgóság által való fentartását.« E magyarázat szellemével egészen megegyező az a beszéd, melyben egy hírneves örmény egyházatyá, lámpron-i Nerszesz 1177-ben, Örményországnak Rom-Klágban egybegyűlt papsága előtt Nagy Konstantinnak és utódainak az egyház körüli érdemeit méltatta: *)

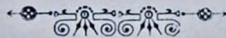
»Konstantin, az istenfélő uralkodó, le nem győzhető erővel szilárdítá meg Krisztus hitének épületét a niceaei egyetemes zsinat segítségével. Kijavítván némileg az épületet, melynek formáját megrongálták az üldöztetések és a pusztában való számkivetés, nagyobb fényt kölcsönzött neki s visszaállította eredeti szépségét. Ekkor lőn megalkotva a mi igaz és szellemi templomunk, háromszáz tizenhatszáz egyházatyának segítségével... A Mindenható kisegítette a keresztényeket a bálványimádó fejedelmek által előidézett üldöztetésnek pusztaságából s a hitbuzgó fejedelmeknek közvetítésével elvezette őket Jeruzsálembe. Levette nyakukról a bálványimádás hatalmának lánczait s örök igazságosságával támasztott az ő javukra az igaz Istent imádó királyokat.«

Az örmény egyházi naptár nem emlékezik meg Nagy Theodosius utódairól, Arcadiusról és az ifjabb Theodosiusról; de az Ájsz mávurkh-ban van a hatalmas császár e két ivadékára vonatkozó függelék is. Alkalmasint erre vezethető vissza, hogy az ünnepeket jelző naptár (Donáczhujczh *(Sóhuugnjj)*) újabb kiadásai többes számban a »Theodosiusok«-ról (Theodositz), illetőleg Nagy Theodosiusról és utódairól emlékeznek meg.

*) Orazione sinodale di S. Nierses Lampronese, recata in lingua italiana dall' armena dal P. Pasquale Aucher, Venezia, 1812.

Az örmény egyház kegyeletes emléket szentel Nagy Konstantinnak s az Egyház körül való érdemeinek, de koránt sem helyezi őt arra a magas polczra, mint Theodosiust. Az ó-örmény egyház Theodosius császárban látta az uralkodói erények legtisztább és legtökéleteseb megtestesülését, s túlhajtás nélkül, fenkölt szavakkal fejezte ki, a mi a részrehajlást nem ismerő történetnek tanúságtétele szerint, valóban nagy volt az életében e fejedelemnek, a ki nem vágyakozott a bíbor után, de — mint a római költő mondja — könyörögve látta magához jönni a bíbort, s midőn elfogadta, minden másnál méltóbb volt a viselésére.*) Az az uralkodó, a ki Bossuet szavaiként »a dicsőséget az erény után engedte következni,« meg is érdemelte azt a hódolatot, melyben Keletnek összes egyházai közül legnagyobb mértékben az örmény részesítette.

Dr. Molnár Antal.

Levelek a szerkesztőhez.

I.

Buenos Aires márcz. 5. 1892.

Tisztelt honfitárs és Barátom !

Az »Armenia« februári füzetében láttam munkám második részéhez csatolt jegyzetét, melyben azon szives ohajtásának ad Ön kifejezést, hogy vajha személyesen is megismerkedhetnénk hazámba visszatérésén által.

Teljes szivemből köszönöm kedves Szerkesztő ur e kegyes megemlékezést; meg lehet győződve, hogy legforróbb ohajtásom már évek óta az, hogy halálom előtt legalább még egyszer viszontláthassam édes hazámat, szülőföldemet és édes atyám és anyám sírjain imát emelhessek a Mindenhatóhoz. De egy részről a családi viszonyok, más

*) Non generis dono, non ambitione potitus;

Digna legi virtus: ultro se purpura supplex

Obtulit, et solus meruit regnare rogatus.

(Claudian, de quanto consolatu Honorii, 46—48.)

részről a vagyont illető azon rettentő szomorú állapot, mely az utóbbi két év óta ebben az országban uralkodik, nem engedik, hogy tervemet valósítsam. Nem veszem el azonban minden reményemet, hogy már a közel jövőben — a körülmények javulván — lesz alkalmam Önnek és többi bajtársaimnak kezét szorítani s megköszönni egész lelkemből szíves megemlékezéseit.

Addig is fogadja, kedves szerkesztő-tulajdonos Barátom őszinte hazafiúi tiszteletemet.

Czetz János magyar tábornok.

II.

Kolozsvár, 1892 április 4-én.

Tekintetes Szerkesztő ur!

Becses, megtisztelő levelére sietek válaszolni.

Emlékezetem kopott szárnyain hiába barangolom be a rég elmúlt idők vidékeit: nem találok egy oly Ariadne-fonalat, melynek segítségével a Mály-család ködös labyrinthatját kifürkésznem lehetne.

A becses levelében felhozott Mály Mihály, a temesvári Mályakkal állott közelebbi rokonságban.

Ezek pedig azon időkben, a melyekre még visszaemlékezni képes vagyok, nem laktak Szamosújvártt, sem pedig e város környékén.

Valóban szeretnék ez ügyben figyelemre méltó adatokkal szolgálni; még pedig azért, mert végre is óhajtok a nagyrabecsült Szerkesztő úrnak örömet szerezni; továbbá azért is, mert nekem is kellemes lenne a Mály-család fényesebb alakjainak sugaraiban sütkérezni.

Aztán a jövő nemzedékek érdekében is nagyon kívánatosnak tartom, fajunk nagyobb szabású alakjait az »Armeniá«-ban megörökítve látni; főleg miután meggyőződésem szerint a mi népünknek is voltak és vannak oly tagjai, kik Ararát nemzetének firmámentumán, mint örök fényben égő csillagok, az idők végeig ragyognak.

Ezekre is fog vallásos áhitattal föltekinteni a jövő nemzedékek végetlen sora.

Ezek dicső példáján fog okulni; ezek lelkesítő nagyságától fog nyerni erőt és lelkesedést hasonló nagy tettekre, és ezek világitó fényénél fog a tévedező eligazodni a sötétben.

Valóban, ha az életem reggelén sejthettem volna, hogy lesz még egy oly idő, melyben ily fölhívást kapok: bizonyára csekély erőmnek legnagyobb részét arra használtam volna fel, hogy most az életemnek késő alkonyán, a tekintetes úrnak szolgálatjára lehessek . . .

Ma, emberi számítás szerint, a Mály-családban jogosultan én állok legközelebb az öröklét küszöbéhez, s így nekem van legkevesebb időm, az érdekelt ügyben kitartást igénylő fürkészetre, és így legkevesebb jogom e téren az óhajott siker reményére.

Áldott emlékü jó apám, kereskedéssel és mezei gazdászattal foglalkozó, becsületes ember volt.

Geneálogiával soha sem foglalkozott.

A Mály-családról is csak annyit tudott, hogy az apja Bogdán Beszterczén lakott; továbbá, hogy a nagyapja Tódor gazdag kereskedő volt.

Az én üdvezült jó apám Mály Tódor, a Mály-genealogia tanulmányozásának elmulasztásáért nem vádolható; mert körülményei őt ebben lényegesen gátolták.

Ez ügyben a mulasztás és hanyagság vádja inkább az én árva fejemet sújthatja.

Elismerem, hogy hiba volt tőlem azért, mert — hitem szerint — a Mály név Erdélyben velem a sírba száll, nem foglalkozni behatóan a Mály-család historiájával.

Látom, hogy tévedtem, midőn azt hittem, hogy soha sem fog napvilágot látni oly ember, a ki a mi szerény családunk történelme iránt érdeklődjék.

Meg is vagyok arról győződve, hogy e hitemért, még ez életben, büntetésül a tévedés elismerése nem ért volna el, hogyha a nagyrabecsült Szerkesztő urnak egész nemzetünket nagyban és kicsiben, a legkisebb parányig átölelő szelleme nem éppen a mi korunkban jelenik meg.

Fogadja legszebb köszönetemet azért, hogy nekem ezt az igen kellemes csalódást szerezni sziveskedett.

Vajha minden csalódás és tévedés ilyen természetű lenne! Akkor arra kellene kérnünk az egek Urát, hogy lépten-nyomon csalódjunk és tévedjünk.

Az »Armenia« hivatva van, mint egy égő fáklya, nemzetünk fekete éjjelét megvilágítani.

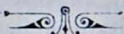
Adja Isten, hogy e világító fáklya ne legyen olyan, mint a rendes égő gyertya, mely míg másoknak világít: ő maga elég.

Legyen mélyen tisztelt Szerkesztő ur azon meggyőződésben, hogy senkinek sem okozna nagyobb örömet, mint nekem az, hogyha népünk történelmének kellő ismeretével bírva: becses folyóiratának fényes lapjain, figyelemre méltó helyet foglalhatnék el...

Nagyrabecsülésem kifejezése mellett vagyok és maradok, a tekintetes Szerkesztő ur iránt

teljes tisztelettel

Dr. Mály István.

Az örmény konyha chemiája.

I.

Majdnem minden művelt nemzet közmondásai között egy vagy más alakban feltalálható az, melynek első része morális elv, második része pedig természeti igazság: »Ne azért élj, hogy egyél; hanem azért egyél, hogy élj.« Ennünk tehát kell; mert miként *Li e b i g*, a hírneves chemikus mondotta, hogy »ha az evésnek nem volna más czélja, mint az étvágyat kielégíteni és az éhséget csillapítani, akkor lenne okunk azt hinni, hogy bizonyos állhatatosság mellett elszokhatnánk tőle; de az éhség az a belső emlékeztető, mely mondogatja, hogy a testben hiányzik valami és hogy a hiányzó pótlásáról gondoskodjunk.« Indokolt lesz ennél fogva — mielőtt e cikk tulajdonképeni tárgyára áttérnék — arra a kérdésre válaszolni, hogy miért eszik és iszik az ember?

Igen sokszor hallhattuk azt a hasonlatot, hogy az emberi és állati szervezet olyan mint a gőzgép; mind a ket-

tőt táplálni kell, amazt étellel, emezt pedig tüzelő anyaggal, hogy munkát végezessen és hogy mind a kettőben a meleg az, a mi munkává alakul át. A hasonlat valóban találó is. A gőzgépben a levegő oxigénje elégeti a tüzelő anyagot és az égés révén keletkező meleg, a víz közvetítése és a gép alkalmas szerkezete folytán munkává alakul át, de csak részben; mert a melegnek egy része a sugárzás és vezetés következtében elvész, más része pedig a surlódás okozta ellentállás legyőzésére fordítatik. A szervezetben is a tápszereknek lassan történő elégetése révén keletkezett meleg egy része a test saját melegét tartja fenn, más része pedig szintúgy munkává alakul át, de a szervezetnek bámulatatos tökélyű szerkezete folytán sokkal tökéletesebben. Míg azonban a gőzgépben a tüzelő anyag csupán csak a munkát létesíti, de a gépnek, folytonos működés miatt megkopott, vagy hasznavehetetlen részeit nem javítja ki, annál kevésbé pótolja azokat újakkal; addig a tápszereknek a szervezet élő részeit folyton gyarapítani, az elhasználtakat folyton javítani kell, mert a megrongált vagy hasznavehetetlen részek helyébe, mint a gépeknél, külső erővel újat beilleszteni nem lehet. Szóval az ételnek nem csak az a feladata, hogy a szervezet hőmérsékletét az életműködéshez megkívántató fokon tartsa, hogy csak munkaerőt termeljen, hanem hogy a szünetnélküli tevékenység folytán elhasznált részek újra építéséről gondoskodják és azokat folytonosan gyarapítsa. Az ételekben tehát együtt kell lenni mindazon kellékeknek, melyek a meleg és a munkaerő termelésre szolgálnak és ezenkívül az egyes szervekben beálló hiányokat is pótolják.

A táplálkozás folyamatának lényege tudvalevőleg abban áll, hogy a fogak által elaprózott ételek a nyál segítségével lecsusznak a gyomorba és a belekbe, hol a meleg és a különféle emésztő nedvek behatása alatt oldhatokká és így a vérbe való felszívódásra képesekké válnak. Az ételek megemésztése azonban főként azoknak összetételétől, de az illető egyénnek természetétől is függ; egyiknek könnyen megemészthető az, a mi a másiknak ugyan csak megfekszi a gyomrát.

Minthogy valamennyi élő és alakos testrészt a vérből, helyesebben annak a melegben megolvadó részéből, az úgy-

nevezett albumin vagy fehérnyejéből képződik, világos, hogy a táplálkozásban a fehérnyenemű anyagok igen fontos szerepet játszanak; mert ezekből, a táplálkozás folyamata alatt, véralbumin keletkezik. Ilyenek a húsnak főalkotó része a synthonin, a tejnek sajtanyaga (kasein), mely a sajt készítésénél a tejből, az úgynevezett »oltó« hozzáadására kiválik, a tojásnak fehérje, az állati és növényi nedveknek a melegben megalvó részeik, a gabonaneműek sikerje, melyből legtöbb van azoknak héjában, továbbá a borsó, paszuly és lencse sajtanyaga (legumin). Méltán nevezik ezeket tehát szervképző tápanyagoknak (fehérnyefélék).

A tápanyagoknak másik nem kevésbé fontos csoportjába tartoznak a zsírok és olajok, a keményítő, melyből legtöbb van a rizs után a rozs-, árpa- és a búzalisztben, továbbá a cukor és tejcukor. Ezek a táplálkozás folyamata alatt főként meleget termelnek, a miért is Virchow »fűtő anyagoknak« nevezi. Téves volna azonban azt hinni, hogy az előbbeni csoportba tartozó tápanyagoknak csupán a szervképzés a kizárólagos célja; amazok is ép úgy melegtermelők, csakhogy sokkal kisebb mértékben; de másfelől azok a meleget, az utóbbiakhoz viszonyítva, a szervezetnek aránytalanul nagyobb munkája révén létesítik, a mi a szervezet egyensúlya érdekében nagyon is számba veendő körülmény. Konkrét példa a mondottakat, úgy vélem, világosabbá fogja tenni. Az embernek tiszta hús-evés mellett naponként két és fél kilogrammnál többet kellene elfogyasztani, hogy szervezetének minden szükségletét fedezni tudja, a mi nem csak gazdasági szempontból megfontolásra méltó, hanem az egészségre is fellette káros lenne. Tény az, hogy a hús és általában véve a fehérnyefélék erősebbé teszik az embert, mint a növényi táplálék. Annak tehát, ki naponként igen nehéz izommunkát végez — hajómunkások, még inkább a serföző legények, kiknél a szünetelést nem engedő munka kizárja a pihenést — sokkal több húsnemű táplálékra van szüksége, mint annak, ki a napnak legnagyobb részét »dolce farniente« tölti el. De azért bármennyire is pótolhatatlanok a fehérnyenemű tápanyagok, csupán ezekkel élni még sem

volna elegendő; az említett okokból nélkülözhetetlen, hogy a húst a második csoportba tartozó tápanyagokkal vegyítsük. Mindezekre azonban az egyén foglalkozásán kívül az évszakok és éghajlati viszonyok is befolyással vannak. Ott például, hol a testnek igen sok meleget kell termelni, hogy az életműködéshez megkívántató állandó meleg fentartásék, roppant mennyiségű zsíros eledelt fogyasztanak el az emberek a nélkül, hogy gyomrukat megterhelnék. A sarkvidékek lakója nem szorultságból, hanem természeti szükségéből eszi a legzsírosabb húst és iszsa a fókazsirt; mert az ott uralkodó dermesztő hidegnek csak is úgy képes szervezete ellentállani, ha ezekből az ételekből naponként 4—5 klgrammot fogyaszt el. A melegebb éghajlatok lakója ellenben okvetlenül elpusztulna ilyenmő táplálék mellett, akár az a gép, melyet fa helyett folytonosan kokszzsal fűtenek. Ebből megérthető, hogy Mózeset vagy Mahometet korántsem a különczködés, hanem századok tapasztalatain alapuló egészségi tekintetek vezérelték akkor, mikor népeiknek megtiltották a sertés-hús evést.

A »fűtő anyagok« csoportjába tartozó tápanyagoknak azonban az imént említettekén kívül még egy más, nem kevésbé fontos szerepe van a táplálkozás folyamatában és ez az, hogy megakadályozzák a fehérfesték gyors szétbomlását és így elősegítik, hogy azok a szervezet alkotó részeivé váljanak.

Végül a tápanyagok harmadik osztályába tartoznak az úgynevezett »tápsók«, melyek hamuként maradnak vissza, ha a tápszereket elégetjük. Ezek nélkül ép úgy bekövetkezne a lassú éhhalál, mint a többiek nélkül; mert ezek hiánya megrontja a táplálkozást, elbénítja az idegeket, gyöngíti, sőt meg is zavarhatja az agyműködését. A természet bölcs gondoskodása azonban felment minket azoknak beszerzése alól, mivel a tápszerekben rendszeren készen képződve fordulnak elő.

Ezek után most már megfelelhetünk arra a kérdésre is, hogy milyen legyen az ember eledele? Az ételnek azonban a tápláló anyagoknak elegendő mennyiségén és helyes arányán kívül alkalmasnak kell lennie a bélbe való

felszívódásra annak megterhelése nélkül, továbbá kellemes izzal, és étvágygerjesztő hatással kell bírnia.

Mint hogy azonban táplálószerünk között egy sincs, mely a szó szoros értelmében egyszersmind táplálék is lehetne; mert egy sincs olyan, melyben az említett háromféle tápanyag a kellő mennyiségben és helyes arányban fordulna elő, világos, hogy tápszereinket kellőképen elegyíteniük kell egymással, hogy a mondott céloknak megfelelhessenek. E nélkül vagy igen kevéssel kellene beérni, vagy igen nagy megterheletésnek kellene gyomrunkat kitennünk. Erismann szerint tisztán sajtból naponként 1160 grammot, fekete kenyérből 1430 gr.-ot, húsból 2600 gr.-ot, burgonyából 4600 gr.-ot, tejből pedig 4650 gr.-ot (4 és fél litert) kellene elfogyasztani; míg — mint mindjárt látni fogjuk — ha helyes és célirányos vegyítést alkalmazunk, sokkal kevesebbel is beérhetjük. Multhatatlanul szükséges az állatországból eredő tápszereket (hús, zsír, tej, sajt stb) növényi tápszerekkel (keményítő, cukor, zöldség stb.) elegyíteni; a kettőnek arányánál azonban az illető egyénnek természetét és foglalkozását is tekintetbe kell venni. Az erősebb munkát végző embernek sokkal több fehérnye-, keményítőfélére meg zsírra van szüksége, hogy izmainak nagy tömegét épségben tarthassa és teste se vesztessen zsirjából; de azért növényi eledel nélkül ez sem élhetne meg annyival is inkább, mert csaknem bizonyos, hogy a veszélyes skorbut nevű betegségnek egyik oka a főzelék hiánya. Másfelől azonban a növényi tápszerekből is csak annyit szabad elfogyasztani, mennyit a szervezet könnyen megemészti. Tudvalevő dolog, hogy a vegetariánusok elvből nem esznek húst, de azért a tej, vaj, sajt, élvezetéről ők sem mondanak le.

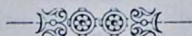
Mindezekon kívül azonban még van egy igen fontos körülmény, a mi étелеink készítésénél nagyon is tekintetbe jön. A tápanyagok elegyítésének helyes aránya még korántsem elegendő. Undorral fordulnánk el bizonyára az olyan ételektől is, — melyek a leghelyesebb arányban tartalmazzák a szükséges tápanyagokat — ha nem lenne azoknak íze, étvágygerjesztő, inyt csiklandó hatása. Ezt csak a különféle fűszerekkel és élvezeti szerekkel adhatjuk

meg az ételeknek; azok tehát ép úgy nélkülözhetlenek, mint a szó valódi értelmében vett tápanyagok. A kávénak, theának stb. üdítő hatása oly annyira nyilván való, hogy mai napság elmaradhatatlan az nemcsak a gazdag, de a szegény munkás ember egyszerű asztaláról is.

Ezért az ügyes, gondos háziasszony nemcsak az ételek izletes elkészítésére, hanem azoknak helyes beosztására, változatosságára is gondot fordít. A jóllakottság érzete megóv minket attól, hogy kelleténél több táplálékot vegyünk magunkhoz; ez azonban jóval előbb bekövetkezik, ha az ételekben hiányzik a változatosság, izletesség; a mi étvágyunkat egy jól elkészített és változatos beosztású ebéd alatt folyton ébren tartja. Ezért kell ügyelni, hogy — a tej kivételével — valamennyi étel a gyomornedvéhez hasonló savanyú kémhatású legyen. Ilyenek: a legtöbb növényi tápanyag, a különféle növényi nedvek, a húsleves, kávé, tea stb.; míg a frissvágású hús nem izletes, mert ennek kémhatása lúgos, de a »rigor mortis« (a holt me-revedettség) elmulása után a szétbomlás folytán savanyúvá válik. Ez lehet az oka annak is, hogy például az igen gyengén savanyú sült halhoz citromlevet facsarunk; hogy a közömbös kémhatású és így kevésbé izletes eledelkebe különféle savakat (ecetsav, citromsav, borkősav, vagy a savanyú tejben és káposztában előforduló tejsav stb.) elegyitenek.

— A befejező közlemény jövő füzetünkben. —

Dr. Nuricsán József.

Az örmény hagyományból.

— Húsvéti czikk. —

»**A**z Ur angyala megjelenék Józsefnek álmában mondván: Kelj föl, vedd a gyermeket és anyját és fuss Egyiptomba, és maradj ott, míglen megmondom neked. Mert keresni fogja Heródes a gyermeket, hogy elveszítse«. Máte II. r. 12. v.

Ezen isteni parancs után József a gyermekkel és ennek anyjával azonnal útra kelt. Mária szamaron ülve ölében tartotta a világ Megváltóját.

Most lássuk, mit mond a hagyomány.

Már-már Egyptom határán vannak, midőn a Szinai hegy közelében keskeny, kigyózdó hegyszoroshoz értek. E hely rablóknak volt tanyája, itt találtak menedéket a gonosztevők is.

És ezek egyike észreveszi az utasokat, visszatér és tudtára adja főnökének. A rettenetes főnök: Tizmász kezdetben azt hitte, hogy szemet kápráztató látományt, vagy álmoképet lát. Nézi figyelemmel, közelebb megy, végre meggyőződik, hogy élő valóság. »Ime egy fiatal asszony — mondja — ki kisdedet tart ölében és egy tisztességes, ártatlan férfiú, ki vezetője és őre e két szegény lénynek.« Méltán csodálkozhatott a főnök; mert a hely, hol haladt a szent-család, emberi vérrel volt áztatva; minden szerencsétlen, ki e tájakra vetődött, itt biztos halálát lelte; nem kegyelmeztek itt senkinek. Még az ég szárnyasai sem állapódtak meg itten.

Tizmász — mondja a hagyomány — isteni sugallatban részesül; bámuló lelkiismerete fölébred, megkönyörül ezen őszinte utasokon és csodálkozva így kiált fel: »Oh atyja a csillagoknak, oh védő szelleme a mindenségnek! Minő csoda ez? Minő hasonlithatlan látvány terül el szemeim előtt? Harmincz év óta ezer meg ezer kard villogott e gonosztevő kézben, számos büntelennek ontottam ki véré, mindenfelé rettegést és halált osztottam, nevemtől remegett Egyptom, Palaestina és Arabia. De miért környez e perczen félelem és csodálkodás? Milyen hatalom az, mely nem engedi, hogy kezemet kardom felé mozdítsam és egyik lépést előre tegyek? Oh Istenem, mily fenyegető csapat reám nézve e látomány! Két kép áll egymással szemben: a mennyei ártatlanság és a megtestesült gonoszság«.

És tüstént parancsot adott embereinek mondván:

»Fegyverkezzetek rögtön és csatlakozzatok e családhoz; vezéreljétek őket veszélytelenül és biztosan addig, hová menni akarnak. Jól figyeljétek: ezeknek élete, az én életem. Hozzájok senki, még az ég madarai se közeledjenek.«

Azonnal teljesítették a főnök parancsát.

Elmult harmincz év. Heródes meghalt, a gyermek, Jézus Egyptomból visszatért Zsidóországba, hol nőtt és

gyarapódott Isten és emberek előtt kedvességben. Aztán elérvén teljeskorát, teljesíteni kezdte isteni hivatalát. Válogatás nélkül prédikált mindenkinek és tanította az élet útját; de végre nemzetfelei kiolthatatlan gyűlöletének és irigységének lett áldozata: a Golgotha hegyén keresztre feszítettet.

Figyeljünk az üdvíratra.

»Vitetik vala más két gonosztevő is ő vele, hogy kivégeztessenek. Egyik pedig a latrok közül, kik ott függének vala, káromolá őt, mondván: Ha te vagy a Krisztus, szabadítsd meg temagadat és minket is. Feelvén pedig a másik, feddé őt, mondván: Te sem féled az Istent, holott ugyanazon büntetés alatt vagy. És mi ugyan igazságosan, mert cselekedeteinkhez méltó díjt veszünk; de ez semmi gonoszt nem cselekedett. Szt. Lukács evangelioma 23 r. 32, 39, 40, 41.

Oh csodálatos találkozás! Ez a gonosztevő, ki a másikat feddette, nem más, mint Tizmász, a rablófőnök, ki harminczhárom évvel előbb az arab hegyek egyik veszedelmes szorosában oly nemes-lelkűen védelmezte az Isten Fiát és ki Jézus szenvedésének évében elfogatván, gonoszságaiért a Golgotha hegyén a világ Megváltója mellett kereszthalállal lakolt.

»És (a jobb felől levő) mondá Jézusnak: Uram! emlékezzél meg rólam, midőn országodba jutsz. És mondá neki Jézus: Bizony mondom neked, ma velem leszesz a paradicsomban«. Sz. Lukács evang. 23 r. 42, 43.

Az »Árévélk« után eredeti örményből közli:

Szongott Kristóf.

A hazai örmények uniója a róm. kath. egyházzal.

Ebecses folyóirat tisztelt olvasói előtt ismeretes már azon nevezetes, de egyszersmind jellemző esemény, hogy apáink inkább ott hagyták az ősi hazát,

a királyszékes Áni fővárost és majdnem minden vagyonyukat: de Krisztust nem tagadták meg.¹⁾

Azért a sanyarú vándorbottal kezökben 1239-ben Krimbe, mely félsziget akkor a keresztény genuaiak uralma alatt állott, menekültek. Itt tartózkodtak 1475-ig; de az Üdvözítő vallását, melyre Világosító Szt-Gergely tanította az örmény nemzetet — hiven megtartották. Azonban régi üldözőik: a tatárok háborgatásai miatt innen is menekülniök kellett: Lengyelország-, Moldova-, Oláhországba mentek, hol szakadárokkal érintkezve s ezek által folytonosan szorongatva, az igaz hithez való ragaszkodásuk megingott: az egyház tanaival ellenkező tanokat kezdetek vállalni, s csakhamar elszakadtak azon egyháztól és vallástól, melyért őseik szülőföldjüket hagyták oda.

A Lengyelországban letelepülteket Miklós (Nigol) nevű püspökjük fáradozása 1652-ben visszatérítette az igaz hitre; atyáink azonban, kik akkor Moldova- Oláhországban laktak — saját schismaticus püspökük alatt szakadároknak maradtak. És habár szakadár volt a fejedelem úgy, mint az ország népe, mégis sokat kellett az örményeknek szenvedniök vallásuk-, nyelvük- és szokásaikért. Erőnek erejével kényszerítették őket, hogy szertartásaikat és nyelvüket elhagyván, térjenek a görög szertartásra.

Ki tudná megmondani, mennyit szenvedtek atyáink ezen üldözések alatt? Templomaikat feldúlták, szenténeiket elrabolták, liturgikus könyveiket tűzbe dobták, papjaikat börtönbe vetették. . . .²⁾

Igy tartott ez a szomorú állapot -- kisebb-nagyobb szünetekkel — 1669-ig. Ekkor lázadás ütött ki, Ducas, Moldva fejedelme ellen; mivel az örmények nem akarták a lázadás nyomorait is elszenvetni, a szomszédos erdélyi Kárpátok közé menekültek, honnan Dániel Tódor tanácsára és Apafi Mihály, Erdély akkori fejedelmének meghívására 1672-ben bejöttek Erdélybe. . . .

¹⁾ L. »Armenia« 1892. évfolyam, 108 lap.

²⁾ L. »Armenia« I. (1887) évfolyam, 207—408 lapjain levő 2) jegyzetet.

Atyáink beköltözésükkor még mindig szakadárok voltak; de miként Ilyés András¹⁾ jézustársasági atya megjegyzi, ez nem annyira rosszakaratból származott, mint inkább abból, hogy nem volt a ki tévedéseikről felvilágosította volna őket. Minász nevű püspökük, ki a papokkal és a nép egy részével Beszterczén telepedett le, szintén ezen tévtanokat vallotta.

Ugyan-ekkor, Erdélyben a róm. katolikusok is szomorú napokat értek; mert a püspökség el volt törölve és az egyházmegyét vicariusok kormányozták. Azért még sokáig elhúzódott volna az örmények egyesülésének ügye a kath. egyházzal, ha Verzereskul Oxendius 1684-ben hozzá nem fog a nagy munkához. Ő életfeladatául tűzte ki atyafiai megtérítését. Kezdetben áldásos munkája számtalan akadályba ütközött; de azért a lánglelkű és apostoli szellemű férfiú nem csüggedt el, hanem lassanként elhárította az akadályokat, tovább folytatta az üdvös munkát. Legtöbb bajt okoztak neki Minász szakadár püspök és a papok, kik nem csak önmaguk állottak ellent az unionak, hanem a népet is fellázították Verzereskul ellen. Azt mondták, hogy az országnak ellensége, a vallási békének felzavarója; ezért nem csak üldözték, hanem egy alkalommal Beszterczén meg is akarták kövezni.

Oxendius azonban türelemmel csak tovább munkálkodott. S ime sikeres lett fáradozása; mert beállott az aratás ideje: Minász püspök megtért! Saulból Pál lett! Minász Lengyelországból való visszatérése után, hol Pallavicini bíbornok előtt tette le a hitvallást, rövid idő múlva elhunyt ugyan; de szép tetteivel az út legalább meg volt törve, s az ellenállás már nem volt oly nagy. Csakhamar követte a papság és a népnek nagyobb része is püspökének példáját és — egyesült a kath. egyházzal.

Oxendius ezen örömhírt az egyház fejével tudatni, s általában a dolgot ünnepélyessé tenni akarván, egy Illés nevű papot, nyolcz társával Lembergbe küldött az apostoli nunciushoz. Ezen küldöttség aztán Humánián Vártán,

¹⁾ L. Andr. Illia S. J. »Ortus et progressus var. in Dac gentium« czimű művének 64 lapját.

lemergi örmény érsek előtt, a római pápának engedelmisséget fogadott, s kijelentette, hogy az erdélyi örménység visszatért a róm. kath. egyházba. Ugyanezeket levélben megírták XI. Incze pápának is, egy úttal kérték az egyház fejét, hogy a nagyérdemeket szerzett Oxendiust nevezze ki püspökké. Ezen hír a legkellemesebben érintette Krisztus földi helytartóját és fölötte örvendett annak, hogy az erdélyi örmények, kik sokáig éltek tévhitben, visszatértek az egyház kebelébe. Azért készségesen engedett kérelmüknek, Oxendiust püspökké, egyszersmind apostoli helynökké is kinevezte. S ezen kinevezés által nem csak a valódi érdemet jutalmazta meg, hanem Erdély róm. katolikus lakosainak szomorú sorsán, árvaságán is segített. Ugyanis a katolikusoknak ezen szomorú idő alatt nem volt lelki vezetőjük, mert püspökjük számkivetésben élt. Ezért nemcsak az örmény, hanem a latin szertartású kath. hivek is örvendtek ezen kitüntetésnek.

A száműzött erdélyi püspök sietett is hiveit Oxendus gondjaiba ajánlani, a ki nemcsak atyálkódott velök, de sőt — miként gr. Battyáni Ignác, erdélyi püspök, VI. Pius pápához intézett kérelmében említi — még latin szertartású papokat is szentelt fel, hogy ezek gondoskódhassanak a hívők lelki szükségleteiről.¹⁾

De a törökök fogságába esett; kiszabadulása után nagy buzgalommal folytatta a megakasztott munkát. A királytól nyert engedély folytán megvetette alapját Hájákhágháknak (Örményváros, Armenopolis). Azután felment Bécsbe, hol 1715-ben visszaadta nemes lelkét Teremtőjének.

Hirtelen történt halála nagy akadályokat gördített a már nagyon előhaladt unió útjába. Nagy zavarok állottak be. Az újonnan megtért örmények, kik régi szokásaikat és erkölcsüket egészen nem felejtettek volt el, ismét azok szertartást kezdték élni; erre buzdították őket az Örményországból és Moldovából be-bejött szakadárok is. Mind-ezekhez járult az az elszomorító eset, hogy nem tudtak megegyezni abban: kit válaszszanak elhunyt püspökük utódává. Így te-

¹⁾ K Lukácsi: »Historia Armenorum Transilvaniae« 72. lapját.

hát, a körülmények kedvezése folytán, a visszaesés veszélyének voltak kitéve.

Azonban Isten nem engedte, hogy annyi fáradság, szenvedés és küzdelem gyümölcse egyszerre megsemmisüljön!

Oxendius püspök halála után nemsokára III. Károly király visszaállította az erdélyi róm. kath. püspökséget s 1716-ban kinevezte az első püspököt Mártonfi György személyében. Az újon kinevezett püspök, látván az örmények állapotát, kezébe vette az ügyet addig, míg a római szentszéktől új püspököt nyernek. Észrevevén tehát, hogy Budakovics Lázár helynök és szamosújvári plebános, ki egyzersmind az egész erdélyi örmények ügyeit vezette, erre a tisztre nem alkalmas; mert nagy engedékenységgel elősegíti a híveknek visszaesését a szakadárságba, Theodorovics Mihályt azonnal pappá szentette és az örmények közé küldötte, hogy őket a helyes útra terelje. Ez megtett ugyan mindent, hogy a békét és rendet visszaállítsa, de céljt nem ért; mert a baj már sokkal nagyobb volt, hogysen azt saját tekintélyével megszüntethette volna; azért Rómába ment, és ott jelentést tett az állapotról. Erre a római szentszék egy jegyzéket, mely az erdélyi örmények közt állítólag létezett tévelyek- és visszaélésekről szól — küldött az erdélyi püspökhöz és felszólította ezt, hogy vizsgálja meg az ügyet.

A püspök magához hivatott az örmény előkelők közül 14 személyt, kik közt az örmény egyházak képviselőin kívül világiak is voltak. A képviselők bebizonyították, hogy a tizenkét vádpont közül tíz minden alapot nélkülöz. Mártonfi püspök erre kedvező felterjesztést tett a szentszékhez, melyet azonban ezen vizsgálat eredménye teljesen ki nem elégített; ezért a szentszék időközönként küldöttei által vizsgáltatta meg az erdélyi örményeket.

De visszatért Theodorovics Mihály Rómából, ki rövid idő mulva az elhunyt Budakovics helyébe szamosújvári plebánossá választatott. E derék, tanult férfi volt az, ki az Oxendius által megkezdett, s már annyira elővitt uniót majdnem befejezte.

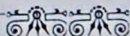
A szakadást teljesen a jézustársasági atyák, két ízben, (1729- és 1748-ban) tartott, s majdnem egész Erdélyre kiterjedő missziója szüntette meg. A második misszió, mely

1748-ban Szamosújvárt tartatott, lefolyásáról a következőket olvassuk a jézustársasági atyák évkönyveiben *): »Sexta missionis statio Armenis obtigit, in civitate Szamosujváriensi, quam biennio diutius jam efflagitabant. Numerosus hic populus degit; at si viros mercatui deditos demas, — feminarum pars potior hungaricam linguam ignorat. Commodum accidit, ut id temporis omnes fere peregre rediissent. Summa pompae celebritate obviam itum est Patribus ab Admodum R. D. loci plebano cum assistentibus quator aliis subjectis ecclesiasticis, comitantibus quatuor Patribus Reformatis tribusve Conventualibus. Fructus ex missione relatus est copiosus; describi satis nequit populi armeni pietas, devotio, rigor in afflictatione sui, gemitus, lacrymae, singultum, quem quum alias tum praecipue in supplicatione de poenitentia, maxima pompa deducta, prodidit.

Tribunalia sacra redundabant constanter poenitentibus, qui devotione plane singulari inter lacrymas totius vitae superioris noxas recensuerunt. Detracta etiam haeresi spolia; nam e Calvinii castris 22, a schismate 14, unus a Luthero sunt revocati. Ut porro missionis memoria in hac urbe perennet, elegans sacellum condi coeptum, cui a missionariis amplissimae indulgentiae sunt attributae.«

Ezek voltak az uniónak utolsó mozzanatai, melyekkel az egyesülés szent ügye tényleg és örökre befejeztetett!

Kapatán Márton.

Erzsébetváros hatósági határozataiból.

— 1718 év. —

I.

Jegyvártás alkalmával ne tartsanak olyan pompás vendégségeket, mint ezelőtt volt szokásban; hanem menjen el ebédre ¹⁾ a vőlegény a menyasszony házához; de

*) L. N. Nilles S. J. Symbolae ad illustr. hist. Ecc. Orient. czimű művének II. köt. 932 lapját.

¹⁾ *szag nunt,im*: hácz udelu.

se a vőlegény, se a menyasszony részéről ne hívjanak meg senkit. Zene ne legyen a háznál.

A menyasszony atyja siratót ne tartasson, mint ezelőtt szokásban volt; de azért a siratóestélyre leányokat hívhatnak, valamint jelen lehetnek a közeli rokonok is. A násznagy ne küldjön a siratóba senkit, a vőlegény pedig legfőlebb négy vagy hat ifjút, kik ott tánczolhatnak egykét óráig, azonban ne vigyenek a menyasszonynak ajándékot, se a menyasszony ne adjon az ifjaknak virágcsokrokat.

Se a násznagynak, se a papoknak kendőt ne adjanak.

Menyekző napján a menyasszony apja, vagy az apahelyettes csak hat pár vendéget vihet a vőlegényhez lakomára, a násznagy feleségével megy. A házhoz a vőlegény szülei hat párnál többet meg ne hívjanak. Kivételt képeznek az idegenek, a papok és a bíró; mert ezek ott lehetnek.

A menyasszony atyja házánál a menyekző napján ne legyen se zene, se vendégség.

Menyekző után való másodnap a vőlegény megvendégelheti azokat a legényeket, kik neki segítségére voltak; zene is lehet házánál, csak idején menjen mindenki haza.

Eddig szokásban volt, hogy menyekző után, a menyasszony apja a vőlegényt és menyasszonyt »házba vitte«¹⁾ és ezen alkalommal olyan vendégséget csapott, mely vettekedett a menyekzőkor adott asztallal; e költséges és haszontalan szokást ezennel megszüntetjük. Ültesse asztalához ezen ünnepély napján a vőlegényt, menyasszonyt, nős fiait és férjhez ment leányait; de mást senkit se hívjon meg, még legközelebbi rokonait sem. Ajándékot se a vőlegénynek, se a menyasszonynak ne adjanak.

Nem engedjük meg, hogy ezután menyekző alkalmával kalácsot, vagy chádájéghot (bábakalács) süssenek; elégedjenek meg a kenyérrrel és másnemű eledellekkel.²⁾

Ezelőtt szokásban volt, hogy a házassági szerződés (az az írás, melyben meg volt mondva, hogy mit kap a leány szüleitől) nyilvánosan felolvastatott menyegző napján ebéd

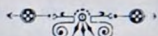
¹⁾ *Snü kh hnhl, n*: dun gi chother.

²⁾ *Чашка хлеба и сахарный чай, но свадебный стол застлан белым покрывалом, и на нем не ставят хлеба и сахара, а только чай и сахарный чай.* Ászkicz indán árki-ládz e, or hársznészdzáni ál sád cháláds jév chádájégh cshi ánin; oktévin háczov jév ozgá czhégh gérágurnérov.

alatt. E szokást eltiltjuk; készíthetnek ezután is írást, mit aláír a bíró és jegyző. A mit a menyasszony szülei ke-lengyeképen ¹⁾ adni akarnak, azt mind feljegyezhetik az írá-tba (ezüst serleget, kanalat s. a. t.); szóval mindazt, mit tehetségükhez képest adhatnak. Mindaz, mit szüleitől ka-pott, a menyasszonyi ládában áll.

Eredeti örmény kéziratból fordította

Sz. K.

Tiridát király.

VI.

Erélyes munkára volt szükség, hogy a régihez ra-gaszkodó szívósabb keleti jellem legyőzésével az egész országot a legdicsebb szervezetbe átvinni lehessen. Miután e tekintetben minden ohajtása kivitellel találkozott, visszavonult életet kezdett élni, hogy a zajt s a föld hiú ragyogványát kerülve, a természet szótalansága közepett a lélek szende nyugalmaiban élhessen. De azért szikla kam-rácskája tanszék volt, hová minden ember bizalommal fordulhatott, hogy bölcs ítéleteiből és tanácsaiból ihletet me-ritsen. Azonban e visszavonulás fájdalmasan hatott a nép minden rétegére s aggódva kérdezték, ki lép nyomába. Mi-dőn a közfigyelem e kérdés felé irányul, egy, meglepő örömmel fogadott hír merül fel, miszerint a hegyek és ma-gány kedvelőjének két fia idegen földön, Cappadociában tar-tózkodik. Kilétek fölött hallgatagság uralkodott Caesare-ában, mely hely elég alkalmas volt arra, hogy szép tért nyis-son ki szellemi kiképeztetésöknek. A leghősibb erénygya-korlatok versenyében egész csendben foglalatos szerény munkások, dicsvágytól menten, a hallgatás leple alá kíván-ták rejtetni nevöket. — Méltó tehát a kegyeletes emlék, melyet a nemzet történetírója egy néhány szóval a leg-tisztább jellemeknek emelt, midőn őket úgy mutatja be, mint a kik »a bámulatos atyának minden erényeit örököl-ték.« A közegyetértésnek egyhangú nyilvánulása közt az

¹⁾ *ἡπιόμα*: birnák.

ügybuzgalom Cappadocia felé egy küldöttséget vezérel, melynek élén a legtekintélyesb férfiú, Ártávásd, a hadparancsnok állott. Vizsga-szeme Caesareában találja Vertánt, az alkotásra hivatással bíró idősbik fivért. Innen tekintete messze elszáll a pusztaság távolába, mely ekkor az erény virányának termékeny földje, az üldözött igazság találkozója volt. E válogatott körben vala az ifiabbi Áristák¹⁾. — E szerény férfiúnak élénk harcz keletkezett lelkében, midőn a hírnökök, szemben az önzetlenség nyilatkozataival, tette szólíták; de engedett a vonakodó a magasabb erkölcsi érdekek hívásának...

Forditsuk figyelmünket az északról Chaldeára dülő vadregényes s a külföldi utasok által a legkedvezőbbben megítélt, feledhetlen Magas-Armeniának igéző szépségű tájaira, mely tartományban a nyári meleg és téli hideg végletei oly sajátságosan érintkeznek s magas sivatagjain — minthogy igen ki vannak téve a hideg légáramlatoknak — csaknem kiállhatatlanul kemény tél uralkodik²⁾. A szeretet szárnyain délnyugatnak tart egy vándor csoport fölkeresendő a távol vadon ama lakóját, ki minthogy nem azért vonult vissza, hogy pihenessen, sőt ismerve a tömeg minden szellőnek engedő ingatagságát, gyakran szálla az erdőkoszorús ormokról a sík földre, hogy a hit-örök működését felvigyázza s az áldásos kifejlődés biztonságát előmozdítsa. A fontos útjáró férfiak a páratlan szépségű s költői színezetű, vizenyős rónákon haladnak.

Végre felütődtek messzire Táránághi só-vidékén az ős Szebuhnak³⁾ ormai, fagyos tekintettel méregetve tár-

1) Áristák ó-perzsa nyelven: feltámadás.

2) Az erzerumi török kormányzóságban a külföldieknek is oly kedves tartózkodási helyén, a szép és termékeny fősíkon fekvő Erzerumban nyári napálláskor a hűvös éj jégtükörrel borítja be a vizet a forrásoknál, s a nappali hőség kiállhatatlan. Erivánban, Orosz-Armeniának 3311 lábnyira a Fekete-tenger fölött, a kopár eriváni fősíkon épült fővárosában a hőmérő nyári árnyékban 30° meleget; télen viszont 30° hideget jelez R. szerint. L. Álisán.

3) Jelentménye »nemes.« kitünő személyek jellemzésére is használtatik. Valószínű, hogy »Szebuh« e szóból ered: szeb, valamely hegynek éles csúcsa. Armenia a természet áldásdús kincseivel megáldott »hegysziget« a száraz sónak roppant tömegét rejti ke-

sait, melyek nem emelhetik oly szédítő magasra fejeiket. Büszkén tekint ő a ruganyos és tiszta légkörtől környezett völgyek ölén örökké fiatal erővel zajló Eufrát hullámaiba, mintegy részvétellel kísérve az örömezengetet, melyet a rövid, de annál igézőbb nyár közepén az állatélet ezen élénk szakában, számtalan zenér lészkeit rejtegető cserjék lakói és annyi különféle szárnyasok vegyitene a hatalmas folyam panaszhangjaiba. A hosszú lánczolatban elterülő hegynek szikla rejtekhelyei adnak hajlékot a hitbajnoknak, ki lélek-rázó szózataival huszonegymilliónyi népnek irányozza sorsát.

Mélyen meghatottan sorakozik e hajlékhoz a haza legjelesebb fiai köréből csoportosult vendégkoszorú, melynek élén áll a király; mellette az ész és tudomány birtokában amannak a legnemesebben fegyelmes szülöttei.

Mai nap is egy fuvalom lengi át a természeti nagy-szerűségekben bámulatos tájéket, az úgy nevezett »édes forrás: páréhám« oly kedves benyomást tesz a feléje közeledő vándor kedélyére. Ugyanis e forráshoz fűződött legendában tartja fön magát a nép-hagyomány, miszerint a sóssága miatt azelőtt élvezhetlen forrás szt. Gergely által lett édes ízűvé, s azért a kegyeletes hely tömegesen látogattatik.

A szellemi és világi hatalom képviselőinek eme két remeke: király és főpap a legfontosabb ügy, a helyettesítés megbeszélésére egyesülnek. Az aggodó kebelből fakadt szavak nem maradtak visszhang nélkül, s a szülő szülötteivel szemben beleegyezését nyilvánítja a javaslatba. Ezek folytán vadszépségekben gazdag magányát odahagyva, Vághársábadba ment és az egyházi pályán levő Áristákat püspökké avatta 318-ban, ezáltal életrajzának eredményben igen gazdag lapját írta meg.

A legnemesebb családfán termett utódaira nagy feladat vár: Áristák az első, ki már atyja életében a zászlót kibontotta, mit hogy a tekintély nagyobb hatásával tehesen, az atya, valamint a hittérítés alatt, úgy ez alkalommal

belében; de vizei is feloldva, annak nagymennyiségét foglalják magukban. Számos sóforrásai, tavai, sőt kisebb folyói, valamint Magas-Armeniában a sóról (ágh) nevezett Táránághi, Mánánághi vidékei, szülő bizonyítékai kiaknázhatlan sótelepeinek.

honi nyelven tartott s azért oly csodálatos eredményt aratott szónoklatainak kellemével mutatja utódját az országnak.

Az eseményekben oly fontos korszak, a haladás oly megérett elveit a szomszéd világbirodalomban is érvényre juttatá. Róma, mely áhitattal forgatta szemeit álisteneire, új ker. szellemet nyert; ezáltal megszűnt a hajhász sereg zaja, több ker. vér már nem folyik.

A győzelem hangja elhatott Armeniába is, melynek viszonyai a vértanúk sírjának városával legott a legbizalmasabb természetűekké válandottak, ha a határszélen leselkedő s Augustus címmel pöffeszkedő Maximinus korlátokat nem állit a komoly akaratnak. Mint Egyptom és Syria kormányzója serény a fosztogatásban, de annál lassúbb lévén az idő hullámainak megfigyelésében, nem szűnt meg tovább is üldözni a keresztényeket. Armenia körül szemlélgetőzve, sehogy sem tudott a néző szerepével beérni s hatalma egész súlyával Armeniára tört; de oly zátonyok közé jutott, hogy tönkre veretve, alig birt azokon keresztül hatolni. Nemsokára azután a halál Tarsusban káromló száját borzasztó kinok közt bedugta 313-ban. Az elválasztó korlát leromboltatván, Armeniát a hitegység lánczai Rómához csatolták. Tiridát ott töltötte ifjúsága éveit, s annak harcaiban kiváló szerepet játszott, a Constantinnal való ismeretsége által kifejlesztett barátságos érzelmek, annak keblében hasonló érzelmekben olvadtak össze. — Az anyagelvűség »aranynapot« ült Kr. u. a 66-ik évben. A tüntető Neró kitörölhetlen betűkkel akarja beírni uralkodása történetének lapjaira a fölviillanyzó eseményt. Az ő sötét kezével kezét szorító Armenia királyának fejére teheti a koronát, ezért örömszájával fölverte a dobzódó fővárost.

Most épen ellenkező s annál magasztosabb téren történik a kézfogas. Az országnak két nagy fia Róma falai között vendégszerető hajlékot talál. Ez apostoli zarándoklás Aristáknak részvétele, négy főrangú tisztviselője, mint ugyanannyi tartomány kormányzó¹⁾ és roppant számú vitéz csatárok úti kísérete mellett történt. **Márkovich Jakab.**

¹⁾ Ujsírág, Assyria, Arverdách és a massagéták határszélein állomásozó hadak vezérei. Agathangelos. Szt. Gergely élete, 624. lap.

Kisebb közlemények.

Húsvéti üdvözet. A hazai örmények húsvét első napján, sőt szombaton estve a körmenet alatt is a következő, szép, követésreméltó szokást gyakorolják. Találkozik A. B-vel.

— A.: Krisztosz hárváj i mérélocz (Krisztus feltámadott halottaiból).

— B.: Cziéz miéz ávedisz (Önnek és nekem ez örömünkre szolgál).

A.: Sád hárvuthián orér hásznik párov, ároghcsuthénov, uráchutheámp és mjéghácztoghutheámp. (Érjen el sok feltámadási napot jól, egészséggel, örömmel és bűnbocsánattal).

Erre melegen megszorítják egymás kezét, azután távoznak.

Az orosz is használja húsvét első napján ezen szép köszöntés első részét, avval a különbséggel, hogy az örmény azt egész nap használja és ha ezerrel külön-külön találkozik, ugyanannyiszor ismétli a »Krisztosz hárváj i mérélocz«-t; az orosz ellenben csak azt üdvözlí így, kivel reggel legelőször találkozik.

Kijött I. Miklós czár húsvét első napján reggel szobáiból. Az örrel találkozott:

— Barátom! Krisztus valóban feltámadott halottaiból.

Semmi válasz, hanem csak katonásan köszöntött az ör. A czár csodálkozott és közelebb menvén hozzája, újra üdvözölte:

— Barátom! Krisztus valóban feltámadott halottaiból.

— Nem, Krisztus nem támadt fel, válaszolt a katona!

— Bolond vagy? kiáltott a czár.

— Bolond nem vagyok, hanem zsidó vagyok.

Miklós czár eltávozott, de azóta az orosz palotaörségben egyetlen egy zsidó — sincs.

Kelengyejegyzék czim alatt egy eredeti örmény kézirat hű magyar fordítását közöljük, melyből látszik, hogy a gazdag örmények milyen fejedelmi kelengyékkel látták el leányaikat kiházásítás alkalmával: »Dicsértessék a Jézus Krisztus! 1761, január 28. Isten nevében! Ez a boldog menyekző Erdélyországban, az örmények Erzsébetvárosában tartatott, a Szent-Háromság (templomának) ajtajában, XIII. Kelemen pápa, a jótekony Mária Terézia apostoli király, Battyáni József megyés püspök, gróf Kemény László gubernator, dr. Chéngánosz (Longinus) apostoli misszionárius, kanonok, apostoli főjegyző, az örmény nemzet főesperese és a mondott város plebánosa, — Diákoneán Donig ágha egyházi főgondnok és a kompánia főbirája, végre Zádigeán (Páskuj) Thorosz ágha városi bíró idejében. — Eljött Simon Ászvádur ághá (úr) szeretett hitestársával Margit ur-nóvel (*uhpva*) és a papok előtt megkérték Murád Auxencius ur és szeretett nejének bikhá Mánuság szeretett leányát Dsis-cháthunt, szeretett fiok Dávid számára törvényes házastársúl. Házasságukat tegye

az Ur Isten boldoggá. Ámen. — Vizsont én Auxencius és hitestársam adjuk szeretett leányunknak mindenekelőtt az Isten áldását, azután a szülei áldást; végre ennyi aranyot, ezüstöt és drágagyöngyöt: Négy arany jegygyűrűt, értéke 60 aranypénz; egy nyaklánczot, értéke 30 arany; két pár fülönfüggőt, az első párnak értéke 6 és a másodiké 3 arany; hat sor drágagyöngyöt, értéke 30 arany; egy drágagyöngy nyakbavalót (*λεπιδωβή*, gérdán); egy aranyozott ezüst-övet és egy más karmazsín-selyem csattos övet, a kettőnek értéke 6 arany; továbbá négy szoknyát. Az első szoknya zöld szövetszövetből készült, mely aranszállal ékitett pozsonyi mellénnyel is el van látva, van a mellényen 16 pár ezüst kapocs; evvel a ruhadarabbal jár egy fehér recze kötény. A második hamú-színű szoknyának ugyanolyan színű mellénye van, melyen 10 pár ezüstkapocs van, evvel a ruhadarabbal is jár egy linczi kötény. A harmadik szoknya kék troket, ugyanoly színű mellénnyel és svab' szövet köténnyel. A negyedik szoknya kálámájká'-ból, mellénnyel és köténnyel. Két mente, az első, mely zöld morból készült, rövid és aranszállal van ékitve; 8 pár aranyozott ezüst gombbal, béllése szörme, prémje nyest A másik mente, mit galamszín vékony posztóból készítették, arany paszománttal van ékitve; van rajta 8 pár aranyozott ezüst gomb; ki van bélelve mállal és szörme torokkal prémezve. Két felső: az egyik szövetszövetből, arany paszománnyal ékitve és szörme torokkal prémezve. A második kék troketből készült, ékitve van arany paszománnyal bélelve és prémezve. — Két fejkötő; az egyik szövetszövetből készült és széles aranycsipkével van díszítve; a másik karmazsín damasztból, mely szintén aranycsipkével van díszítve. — 22 ing, ezek közt van a völegény-ing¹⁾ is. Két abrasz; egyik színes, selyemmel van himezve és csipkével ékitve; a másik, mely szintén csipkével van ékitve, fehér. — Két lepedő; az egyik linczi vászonból, széles fehér csipkével díszítve; a másik örmény vászonból²⁾ való. — 4 párnahéj; kettő fehér lincziből, csipkével díszítve és kettő lipcsei szövetszövetből (czivilich). — 5 velencei kendő; egyik a jegy-kendő (igy neveztetik a jegyváltáskor használt kendő), másik a völegényé, harmadik a nyakkendő. — 3 sing fekete fejrevaló fátyol; egy derékalj lipcsei czivilichből készült borítóval; két párna; egy tálcza; egy láda és a t. Isten kegyelme legyen folyton-folyvást rajtuk. Ámen.

Vizsont én Ásvádur hitves társammal Margittal ígérünk a mi szeretett menyasszonyunknak: Dsis-cháthunnak 60 aranyat³⁾ és egy paplant. Különböen böven áraszsza el Isten őket kegyemével. Ámen.«

1) Az örmény menyasszony maga küld a völegénynek inget; evvel megy a völegény a templomba esküdni.

2) Akkor szótt is az örmény asszony.

3) Ezt az ajándékot *λεπιδωβή*: ereszcsur-nak nevezi az örmény.

Irodalom és művészet.

Húsvéti örmény népdal. Az örmény anya leányát az élet számára neveli. Megszoktatja háziasságra; járattja iskolába; de megtanítja sütni, főzni, varrni is. Régen, midőn e dal keletkezett, az örmény asszony tudott fonni, szőni is. »Kelengyejegyzék« című kisebb közleményünk, (l. e füzet 157. lapját) is tesz örmény nő szötte vászonról említést; az ötvenes években, midőn a vászon megolcsult, vetették ki a hazai örmények az osztovátát a szobából. A nagybőjt hét hete alatt sok font fonalt font a leány; de letette húsvétra a guzsalyt és így dalolt (az örmény dalt magyar fordításban is közöljük):

Zádig, zádig párov égár,
Tun mjér déghê párov égár.
Orên achtê funt minéczhi,
Gárdásárész ilig léczhuczhi,
Liszér jév ruthág máséczhi,
Khêrdinkhész i védksz iesuczhi.
Gármér hávgith, szirun hávgith,
Szirágánisz háur hávgith.

Húsvét, húsvét Isten hozott,
Helységünkbe Isten hozott.
Hét tontor naponként fontam,
Orsomra fonalt sodortam,
Gúzszal, munkával kinlótam,
Bő verejtéket hullattam.
A mit küldök: piros tojás.
Vedd kedvesem: az száz tojás.

Örmény énekesek. Milánoból arról értesítenek, hogy Ámircsanéán-on kívül, ki Rongoni tanártól tanulja az éneket, van ott még két énekes: Bábáján Huszjg és Chodsájancz Erzsébet kisasszony.

Közgazdasági élet.

Örmény ipar tanműhelyek. Thujsuzián örmény író, Párisból a mondott czím alatt egy szép levelet tett közzé az »Árévélkh«-ben; ebből közöljük az itt következő sorokat: Európa tudósai, midőn az örmények ügyességéről szólnak, egyszersmind azt is mondják, hogy az örmény kiválóan kereskedelemre termett. — Igaz, hogy sok helyütt az örmények alapították meg a kereskedelmet; de azért meggyőződésemnek nyíltan adok kifejezést, midőn állítom, hogy az örmény a Gondviseléstől nyert kiváló tulajdonainál fogva az emberi foglalkozás minden ágára alkalmas. Másik meggyőződés az, hogy az ipar fejlesztése nemcsak megakadályozhatja nemzetfeleim kiköltözését, de sőt anyagi jólétet is teremt. E meggyőződésre jutottam életem két jelentős körülménye között. Ugyanis évekkel ezelőtt a török kormány az uralma alatt levő összes nemzetek közül több ifjút választott és ezeket Európába küldötte, hogy ipart tanuljanak; a kiküldöttek közt leginkább az örmények tunktek ki. Jól emlékszem, hogy mily dicséretes módon szólottak a gyártulajdonosok az örmény ifjak erkölcséről és ernyedetlen szorgalmáról. Ezek közül különösen kitűnt egy János nevű örmény, ki Havre egyik vasgyárában dolgozott. Mihelyt visszatért Konstantinápolyba, olyan hivatalt ajánlottak fel neki, mely havi 500 frank fizetéssel volt ellátva. A második körülmény 1867-ben állott be, midőn a

török kormány megbízásából a párisi kiállítás alatt jelentékeny hivatalt viseltem; 18 hónapig foglalkoztam Konstantinápolyban a kiállításra küldendő tárgyak összegyűjtésével. Sok örömet vett részt és a kiállított tárgyak arról tanuskodtak, hogy azok ügyes kezek alól kerültek ki. Jelentékenyszámú festőt, szobrászt, művészt, mérnököt, zenészerzőt és a többi képes az örömet felmutatni.

A mogyoró kivitel. A trapezunti kormányzóságból a múlt 1891. évben 17,400.000 khilogramm mogyorót vittek ki. A mogyorót nagyobb részt Európába vizik: Marseille, Triestbe, Olaszországba. A kivitelre szánt mogyorót mindig megfestik kékkel, mert ez a héjnak szép sárga színt ad. A festetlenhez hozzá sem szólnak az európai vevők. Szokták héj nélkül is, csak a belet kivinni; ekkor 40°/_o-et veszít súlyából. A mogyorónak van három faja: gömbölyű, tojás- és mondolaalakú; ezen utóbbi faj ritka, azért igen drága is. Trapezuntból visznek ki 2.800.000 khilogrammot, Girasonból 10 milliót, Lázisztán vidékéről 1,600.000-et, a többi Direpotból és más közeli kikötőkből.

Mi újság az örömet világban?

Szamosújvár díszpolgárát, a képviselőház elnökét: báró B á n f f y D e z s ő t, megyénk székvárosa: D e e s közelebről szintén megválasztván díszpolgárává, a megválasztásról kiállított oklevelet, számos tekintélyes polgárból álló küldöttség nyújtotta át Budapesten az elnöknek; ki is a díszküldöttség tiszteletére fényes ebédet rendezett. Hivatalos volt a többek között e díszebédre képviselőnk: dr. Molnár Antal, a Ház jegyzője is; kire maga az ünnepelt ház-elnök emelt poharat, — megemlékezvén arról, hogy már hosszabb idő óta díszpolgára Szolnok-Doboka vármegye másik városának: Szamosújvárnak is! A társaságban, melynek tagjai közt voltak a küldöttségi tagokon és városunk képviselőjén kívül Bokros Elek, (a Ház alelnöke) és báró Huszár Károly, (a szomszédságunkban levő széki kerület képviselője), — mindvégig a legvidámabb hangulat uralkodott.

A hol az adópénzzel börtönt építenek. T i g r á n á g é r d b e n százával kerülnek a keresztények börtönbe, mivel adójukat nem tudják megfizetni.

— Kenyérre sincs pénzünk, nem hogy adót fizessünk.

— Adjátok el, mitetek van és fizessetek, különben nincs szabadságotok, viszonzozza a török.

Itt a begyűlt adópénzzel nem utakat építenek, hanem börtönöket.

Mit gondolt a kadi? Figyel a kadi (török bíró), mert lármát hall. Arrafelé megy: »Nincs semmi baj, mehettek; az ellenkezője történt annak, mit gondoltam. Azt gondoltam, hogy a geavur (keresztény) veri a törököt«... Es távozott.

Felelős szerkesztő és kiadó-tulajdonos: **SZONGOTT KRISTÓF.**

Szamosújvárt, Todorán Endre „Aurora” könyvnyomdája.